

OLIV TA'LIM MUASSASALARI BOSHLANG'ICH TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINING IQTISODIY TARBIYA KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING O'ZIGA HOS JIHLTLARI

Saparova Umida Baxromovna

<https://orcid.org/0009-0005-5709-4073>

umidasaparova7@gmail.com

Toshkent amaliy fanlar universiteti, Gavhar ko'chasi 1-uy, Tashkent 100149, O'zbekiston

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14879391>

Annotatsiya. Ushbu maqola bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining iqtisodiy tarbiya ko'nikmalarining shakllantirishda o'quvchilarga o'rgatish metodikasi haqida so'z boradi. Iqtisodiy yo'nalishdagi fanlarni o'qitishning nazariy asoslari kichik mutaxassislar tayyorlash tizimining tarkibiy qismi hisoblanib, bu omil Oliy ta'lim muassasalari bo'lajak boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalining iqtisodiy savodxonlik xususiyatlarini rivojlantirishda, takomillashtirishda, ularni barkamollik mutaxassis sifatida tarbiyalashda hamda kamol toptirishda muhim ahamiyat kasb etishning o'ziga xos jihatlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Tarbiya, iqtisod, o'quvchi, o'qituvchi, bilim, fan, metodika, baholash, me'zon

Abstract: This article is about the methodology of future elementary school teachers to teach students in the formation of economic education skills. The theoretical basis of teaching economic subjects is considered a component of the training system of junior specialists, and this factor is important in the development and improvement of economic literacy characteristics of future primary education students of higher educational institutions, in educating them as competent specialists. and it talks about the specific aspects of gaining importance in the development.

Аннотация: В данной статье речь идет о методике обучения будущих учителей начальной школы у учащихся формированию навыков экономического образования. Теоретическая основа преподавания экономических предметов рассматривается как составная часть системы подготовки младших специалистов, и этот фактор важен в развитии и совершенствовании характеристик экономической грамотности будущих студентов начальных классов высших учебных заведений, в воспитании из них компетентных специалистов. и в нем говорится о конкретных аспектах, приобретающих значение в развитии.

1. Kirish

So'nggi yillarda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida ulkan iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlariga erishilayotganligi barcha sohalarida malakali kadrlar va yetuk mutaxassislariga bo'lgan talabni yanada oshirmoqda. Bu o'z-o'zidan o'quvchilarning ta'lim-tarbiyasi har tomonlama e'tiborni kuchaytiradi. Mamlakatimiz innovatsion taraqqiyot yo'lida shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda kelajagimiz davomchilari bo'lmish yoshlarni ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish hamda ilg'or xorijiy tajribalar, xalqaro mezon va talablar asosida baholash tizimini takomillashtirish, shu yo'lda xalqaro tajribalarni o'rganish, mavjud tizimni har tomonlama qiyosiy tahlil qilish, tegishli yo'nalishdagi xalqaro va xorijiy tashkilotlar, agentliklar, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan yaqindan hamkorlik qilish muhim ahamiyatga egadir. Shu munosabat bilan "Tarbiya" fani bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilariga qo'yilayotgan konseptual talablar alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur fan orqali o'quvchilarda iqtisodiy tarbiya indikatorlari va kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi bilim, ko'nikma va malakalarni ta'lim mazmuniga keng singdirish, o'quv fanlari doirasidagi iqtisodiy tarbiya indikatorlarini amaliyotga joriy etish, muvaffaqiyatga erishishga intilish motivini shaxsning ustuvor xususiyati sifatida mustahkamlash, bola ijtimoiylashuv jarayonida talab etiladigan yoshiga mos shaxsiy fazilatlarini shakllantirish, kasblar to'g'risida tasavvurlarni kengaytirish, kasbga va mehnatga qiziqtirish, vijdonan mehnat qilish ko'nikmalarini o'rgatish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarini o'rganish jarayonida iqtisodiy tarbiya ko'nikmalarini shakllantirish borasidagi fikrlar o'z aksini topgan.

Ma'lumki, bugun dunyoda keskin kurash va raqobat hukm surmoqda, manfaatlar to'qnashuvi kuchaymoqda. Globallashuv jarayonlari insoniyat uchun beqiyos yangi imkoniyatlar bilan birga kutilmagan muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Milliy o'zlik va ma'naviy qadriyatlarga qarshi tahdid va xatarlar tobora ortmoqda. Faqat o'zini o'ylash, mehnatga, oilaga yengil qarash, iste'molchilik kayfiyati turli yo'llar

bilan odamlar, ayniqsa, yoshlar ongiga ustamonlik bilan singdirilyapti. Bunday tahlikali vaziyatda hushyor va ogoh bo'lib, xalqimizning tinchligi, mamlakatimiz manfaatlarini o'ylab yashash zarur. Davlatimiz rahbari loqaydlik va beparvolik eng katta xavf ekanini, bugun uchrayotgan ijtimoiy muammolarni kamaytirish uchun nuroniylar tarbiyasi, jamoatchilik nazorati yetishmayotganini ta'kidladi. Shavkat Mirziyoyev: Jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi ma'naviyatdir deb bejizga aytmaganlar.

2. Tadqiqot metodologiyasi

Iqtisodiy tarbiya (tejamkorlik). Iqtisodiy tarbiya ham shaxsning barkamol shakllanishining zarur shartidir. Yoshlarni iqtisodiy tarbiyalash pedagogikaning asosiy muammolaridan biri bo'lib kelgan va shunday bo'lib qolaveradi. Bozor iqtisodiga o'tayotgan bir sharoitda va keyingi rivojlanishda ham yoshlarda iqtisodiy tafakkurni shakllantirish muhimdir. Bu sohada hukumatimiz g'amho'rlik ko'rsatmoqda va pedagoglarimiz tadqiqotlar olib bormoqda.

Iqtisodiy tarbiya o'quvchilarda tejamkorlik, ishbilarmonlik, iqtisodiy hisob-kitob qilish qobiliyatini shakllantiradi. Iqtisodiy tarbiya mazmuni Sharq mutafakkirlari tomonidan muntazam boyitilib, ilmiy asoslab kelingan. Bu borada Al-Xorazmiy matematika fani inson hayotida asosiy o'rin tutishini alohida ta'kidlaydi. Uning fikricha, kishi hisob ilmini bilishi va o'z ishiga puxta bo'lishi kerak. Shunda u o'z mehnatining (o'zgalarning ham) natijalarini o'lchovlar orqali aniqlay olishi mumkin.

A.N.Forobiy "Baxt-saodatga erishuv haqida" asarida shunday yozadi: "Inson o'z mablag'ini to'g'ri sarflashni bilishi kerak. Pul sarflashda qizg'anchiqlik qilish xasislikka olib keladi. Pullarni rejasiz ishlatish esa insonni beboshlikka yetaklaydi". A.Avloniy "Iqtisod deb, pul va mol kabi ne'matlarning qadrini bilmakka aytilur" yana "Hozirgi zamonda maqsadga yetmoq, xalqqa maqbul bo'lmoq uchun ilm va mol lozimdur" kabi qimmatli g'oyalarni olg'a surgan. Masalan, uning quyidagi fikrlarini ko'raylik: "Amerikaliklar bir dona bug'doy ekib, yigirma qadoq bug'doy olurlar, yevropaliklar o'zimizdan olgan 5 tiyinlik paxtamizni o'zimizga 25 tiyinga soturlar. Ammo biz osiyoliklar, xususan, turkistonliklar, dumba sotib, chandir chaynaymiz: qaymoq berub, non o'rniga kesak tishlaymiz, so'zning qisqasi, hozirgi zamonga muvofiq kishi bo'lmak uchun ilm va ma'rifat ila barobar iqtisod, insof tugamas sa'i, bitmas g'ayrat lozimdir".

Ahmad Yugnakiy "Hibbatul haqoyiq"da: "Mol-mulksiz kishi uchun bilim – bitmas-tuganmas mulkdir, kambag'al uchun bilim hisob – xatosiz hisobdir". Bu fikrdan shuni anglash zarurki, inson o'zining ilmi bilan ijtimoiy hayotga tejamkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi va o'z hayotini oqilona tashkil qiladi. Bugungi kunda mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy sohada amalga oshirilayotgan keng islohotlar vatan taqdiri, xalq ravnaqi, mustaqil yurtning kelajakdagi boshqaruvchilari yangi avlod tarbiyasiga qaratilmoqda. Yurtimizda azal-azaldan umuminsoniy va o'zbekona qadriyatlarini, milliy urf-odat va an'analarni ulug'lash, ularga chuqurroq nazar tashlab kelajak avlodga yetkazish uchun e'tibor qaratib kelingan. Mustaqil Vatanimizga har tomonlama yetuk, mukammal, axloqiy pok, yuksak ma'naviy hislatlarga ega, iymon-e'tiqodi butun, o'z xalqi, o'z ona- Vataniga fidoiy, barkamol insonlarni tarbiyalash davlat siyosatida ustuvor masalalardan biri sifatida qaralmoqda. Shunday ekan farzandlarimizni iqtisodiy bilimlarini shakllantirish asosiy maqsadimizdir.

Respublikamizda amalga oshirilayotgan chuqur iqtisodiy islohotlar natijasida jamiyatimiz taraqqiyotining takomillashgan asoslari yaratilmoqda va milliy mustaqilligimiz poydevori yanada mustahkamlanib bormoqda. Mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tashabbusi bilan ishlab chiqilgan va amaliyotga qo'llanilayotgan "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi"da xalqimiz hayot darajasini yuksaltirishning aniq mexanizmlari belgilab berilganligini, ushbu strategiyaning nafaqat xalqimiz, balki dunyo jamoatchiligi e'tiborini o'ziga jalb etgan muhim hujjatga aylanganligini alohida ta'kidlab o'tamiz.

3. Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Respublikamiz iqtisodiyoti yangicha munosabatlarga o'tish bosqichida turgan sharoitda bu masala juda ahamiyatlidir. Holbuki, bu masalalarni hal etish, eng avvalo, yoshlarda iqtisodiy savodxonlikni, tamomila yangicha iqtisodiy fikrlashni rivojlantirishning g'oyat dolzarb vazifa ekanini ko'rsatadi. Chunki bozor iqtisodiyoti davrida iqtisodiy savodxonlik nafaqat olimlar, balki barcha soha mutaxassisleri uchun zarur bo'lgan xususiyatdir. Shunday ekan, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimida «Iqtisodiy bilim asoslari» fanini o'rganish alohida ahamiyat kasb etadi. Albatta, bu fan talabalarning zamonaviy iqtisodiy tafakkurining shakllanishiga xizmat qiladi. Biroq hozirgi zamon iqtisodiy bilimlar zaminida tarixiy-iqtisodiy g'oyalar,

zamonaviy qarashlar, ta'limotlar, eng muhimi iqtisodiy faoliyatning amaliy jihatlari katta o'rin tutadi. Bilamizki, boshlang'ich ta'lim – bola hayotida muhim ahamiyatli, tubdan yangi bosqichdir. Boshlang'ich sinf o'quvchisi ta'lim muassasasida tizimli bilim ola boshlaydi, uning tevarak olam bilan o'zaro munosabatlashuv sohasi kengayadi. Boshlang'ich ta'lim ta'limining keyingi barcha bosqichlaridan uchun asos hisoblanadi. Shunga bog'liq ravishda boshlang'ich sinf o'qituvchisi nafaqat o'quv fanlari bo'yicha bilimlarni egallashi, balki umume'tirof qilingan xalqaro ta'lim talablar va standartlarga muvofiq kasbiy faoliyatning muayyan usullari to'plamini ham chuqur o'zlashtirishi lozim.

Respublikamizda bozor munosabatlarini qaror toptirish sharoitida oliy ta'lim va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari talabalariga iqtisodiy ta'lim-tarbiya berish masalalarini o'rganish maqsadida keyingi yillarda iqtisodiy yo'nalishdagi fanlar bo'yicha yaratilgan dasturlar, darsliklar, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, olib borilgan ilmiy-pedagogik o'quv ishlari natijalari o'rganildi. A. O'lmasov, A. Vahobov, A. Abdullaev, A. Soliev, U. Inoyatov, G. Nazarova, M. Mirsaidov, N. Yo'ldoshev, S. G'ulomov, V. G. Matveev, B. T. Salimov, H. T. Ahmadxo'jaev, N. Sanaev, N. Kamolova va boshqa ko'plab iqtisodchi-olimlar o'z ishlarida o'rta iqtisodiy OTM talabalariga iqtisodiy bilim berish muammosini yoritganlar. N. Sanaev, G'. Sanaev, A. N. Abdullaev, A. A. Ismoilov, A. I. Ishnazarov, A. Ergashev, H. Aybeshov, X. Abdullaeva, H. Madrahimov, R. Madrahimova, T. Tashmurodov va boshqalarning ishlari iqtisodiy ta'lim berishning amaliy masalalarini, kasbiy-iqtisodiy bilim berish muammolarini yoritishga bag'ishlangan. Iqtisodiy ta'lim berish metodikasi va unga yangi pedagogik texnologiyalarni tadbiq etish muammolari bilan esa A. O'lmasov, N. Xo'jaev, O'. Rashidov, U. I. Inoyatov, R. Hakimov va boshqalar shug'ullanishgan. Umuman, aytish mumkinki, iqtisodiy ta'lim-tarbiya berish iqtisodiy savodxonlik muammosi butun dunyo iqtisodchilari, sotsiologlari, faylasuflari, psixologlari, pedagoglarini doimo qiziqtirib kelgan muammolardan biridir. Barcha soha olimlari iqtisodiy savodxonlikning jamiyat taraqqiyoti uchun o'ta muhim va zarurligini e'tirof etadilar.

Iqtisodiy ta'lim-tarbiya masalalarining uzoq tarixiy ildizlari bo'lib, sharq mutafakkirlari Abu Ali Ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Abu Nasr Forobiy, Amir Temur, Alisher Navoiy, Abdurahmon Jomiy, Jaloliddin Davoniy, Husayn Voiz Koshifiy, Ahmad Donish, Abdulla Avloniy asarlarida ham aks etgan. Tarixiy meroslarimizda iqtisodiy g'oyalarning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati va muhimligini, shuningdek, yoshlarga iqtisodiy ta'lim berish, ularni «ustoz-shogird» tamoyili asosida tarbiyalash masalalari haqida ko'plab fikr-mulohazalar bayon etilgan. E. Foziev, B. Qodirov, M. Davletshin, V. Karimova, L. S. Vigotskiy, S. L. Rubinshteyn va boshqalar o'z ilmiy ishlarida talabalarda umumiy savodxonlik va aqliy qobiliyatni rivojlantirish, ularni kasbga yo'naltirishning 9 psixologik asoslari haqida e'tiborga molik fikrlarni ilgari surishgan bo'lishsa, R. Jo'raev, H. Rashidov, A. Xodjaboev, K. Mirsaidov, Yo. Haydarov, N. Sayidahmedov, N. Nishonaliev, E. Choriev, N. Shodiev, R. Hakimov, D. Zohidovalar ilmiy-o'quvlarida talabalarda kasbiy bilim va malakalarni rivojlantirish, malakali kadrlar tayyorlash masalasini ilmiy-uslubiy jihatdan tahlil etishgan.

4. Tahlil va natijalar

Bugungi kunda talabalarda iqtisodiy savodxonlikni rivojlantirish muammosi maxsus o'rganilmagan. Bundan tashqari, umumiy o'rta ta'lim maktablari va oliy ta'limda iqtisodiy ta'lim berishdagi izchillik va muvofiqlikni o'rganish ham muhim masaladir. Zero, bugungi kunda zamonning mutaxassislariga bo'ladigan talabi tobora ortib bormoqda, jamiyatdagi iqtisodiy-ijtimoiy shart-sharoit, iqtisodiy munosabatlar, iqtisodiy tizimlar jadal rivojlanmoqda. Shu bois bo'lajak boshlang'ich ta'lim bitiruvchilarida iqtisodiy savodxonlikning shakllanish jarayoni, ularda iqtisodiy savodxonlikni rivojlantirishning shakl va uslublari, yosh avlodni amaliy mehnat faoliyatiga tayyorlash va boshqa masalalar chuqur tahlil etilishi maqsadga muvofiq. Albatta, boshqa soha olimlari ham iqtisodiy tafakkur, aqliy qobiliyat, iqtidor yangilik yaratish, kashfiyotlar asosi ekanini isbotlashga harakat qiladilar. Bu ularning boshlang'ich ta'limi nazariyasi va amaliyoti, kasbiy ta'lim, mehnat ta'limi, kasbga yo'naltirish muammolariga ilmiy yondashuvlarida namoyon bo'ladi. Kasb-hunar kollejlari ta'lim sifatini boshqarish va nazorat qilishning nazariy va tashkiliy-uslubiy asoslari U. I. Inoyatov tomonidan o'rganilgan. R. R. Hakimovning ilmiy-o'quv ishining ob'ekti-iqtisodiy Oliy ta'lim muassasalari talabalarida tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonidir. Xususan, olima N. Kamolova pedagogika kollejlari talabalarida iqtisodiy bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlarini umumiy pedagogik nuqtainazardan o'rgangan bo'lsa, X. Xudoyqulov boshlang'ich sinf o'quvchilarini iqtisodiy tarbiyalash masalalarini o'rganish bo'yicha ilmiy-pedagogik o'quv ishlari olib borgan. Lekin gap shundaki,

yuqorida nomlari tilga olingan olimlarning birortasi ham o'z ishida noiqtisodiy yo'nalishdagi noiqtisodiy Oliy ta'lim muassasalari talabalarida iqtisodiy savodxonlikni rivojlantirish muammosi, umuman, iqtisodiy savodxonlik masalasi bo'yicha mutlaqo so'z yuritmaydi. Shuningdek, boshqa ilmiy-o'quvlarda ham yuqoridagi muammo, ya'ni iqtisodiy savodxonlik tushunchasi, uni rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik va iqtisodiy-kasbiy ahamiyati, ilmiy-uslubiy, psixologik-pedagogik asoslari kasbiy faoliyat bilan uzviy tadqiq etilmaydi. Holbuki, iqtisodiy savodxonlik muammosi xorijiy mamlakatlar, xususan, Rossiyaning pedagogik olimlari tomonidan turli yo'nalishlarda tadqiq etilgan. 8-sentyabrning butun dunyo miqyosida Xalqaro iqtisodiy savodxonlik kuni sifatida nishonlanishi ham bejiz emas, albatta.

Bularning barchasi iqtisodiy ta'lim muammosini chuqur tahlil etishni taqozo etadi. Vaholanki, noiqtisodiy yo'nalishdagi noiqtisodiy Oliy ta'lim muassasalari talabalariga iqtisodiy bilim berish metodlarini ishlab chiqish muammosi, ularda iqtisodiy savodxonlikni rivojlantirish masalasi bizning pedagogikamizda hali nazariy jihatdan ham, amaliy jihatdan umuman tadqiq etilmagan. Masalaning boshqa tomoni ham borki, bu bizda ilgari talabalarga bozor munosabatlari bo'yicha iqtisodiy ta'lim-tarbiya berilmagani, shu bois bu borada iqtisodiy ta'limning moddiy, ilmiy-uslubiy va pedagogik asoslari ishlab chiqilmaganligi bilan bog'liq. Ta'lim sohasidagi islohotlarning dastlabki yillarda faqat A. O'lmasovning kollej o'qituvchilari va iqtidorli talabalar uchun «Iqtisodiy bilim asoslari»dan bilim berish bo'yicha uslubiy qo'llanmasi yaratilgan edi, xolos. Garchand keyingi yillarda noiqtisodiy Oliy ta'lim muassasalari talabalar uchun iqtisodiy yo'nalishda qator darslik va qo'llanmalar yaratilgan bo'lsa-da, lekin ularning ko'pchiligida kasbiy-iqtisodiy va iqtisodiy savodxonlik masalalari deyarli tilga olinmaydi. Bu va boshqa muammolar kasb-hunar ta'limi tizimida o'quvchilarga iqtisodiy bilim berish masalasini chuqur o'rganish, ilmiy-uslubiy qo'llanmalar va tavsiyalar yaratish, ilmiy-o'quv ishlari olib borish borasida hali juda ko'p ishlar qilinishi lozimligini ko'rsatadi.

Noiqtisodiy yo'nalishdagi kasb-hunar kollejlarda iqtisodiy fanlarni o'qitish, xususan, talabalarning iqtisodiy savodxonligini rivojlantirish nazariyasi va 11 metodikasiga doir o'quv ishlarining deyarli olib borilmaganini, noiqtisodiy yo'nalishdagi noiqtisodiy Oliy ta'lim muassasalari talabalar ta'lim oluvchilarida iqtisodiy savodxonlikni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqish zarurat ekanini, shuningdek, mazkur muammo echimini topish borasidagi izlanishlar, shakllangan zamonaviy ilmiy-pedagogik tasavvurlarni e'tiboga olib, ko'p yillik tajribalar asosida biz ushbu o'quv qo'llanmani yaratishni maqsad qilib qo'ydik.

5. Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda hozirgi kunda milliy innovatsion tizimni rivojlantirish hamda innovatsion potensialini takomillashtirmoq mamlakatning iqtisodiy o'sishning eng muhim omillari hisoblanmoqda. Shuning uchun mazkur omillarni tadqiq etish muammolari dunyoning ko'plab davlatlar va xalqaro maktabda pedagogik faoliyat yuritayotgan o'qituvchilar va ta'lim muassasalari rahbarlarini ta'lim-tarbiya jarayonini tahlil etishga yo'naltirish, ta'lim siyosatining asosiy aspektlari bo'yicha ta'lim sifati ko'rsatkichlarini aniqlash mezonlarini ishlab chiqish Xalqaro konsorsium, o'qituvchilar assotsiatsiyasi, mamlakatlararo hamkorlikni yo'lga qo'yish zarurdir.

1. Iqtisodiy yo'nalishdagi fanlarni o'qitishning nazariy asoslari kichik mutaxassislar tayyorlash tizimining tarkibiy qismi hisoblanib, bu omil Oliy ta'lim muassasalari talabalarining tadbirkorlik jarayoni (kasbi) xususiyatlarini rivojlantirishda, takomillashtirishda, ularni barkamollik mutaxassis sifatida tarbiyalashda hamda kamol toptirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

2. Muammo dolzarbligi tadqiqot davomida turli kollej talabalar bilan iqtisodiy ta'lim-tarbiya ishlari olib borishda, tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishni amalga oshirish jarayonida yaratilgan modelni hamda iqtisodiy bilim, ko'nikma va malakalarni baholash mezonlarini ishlab chiqishda tajriba-sinov asosida isbotlandi.

3. Tadqiqot natijalari talabalarda tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishda iqtisodiy ta'lim-tarbiyaning barcha komponentlari kasbiy ta'lim bilan o'zaro uyg'un va aloqador holda olib borilishi kerakligi haqidagi farazimizning asosli ekanini ko'rsatdi. Tadbirkorlik jarayoni (kasbi)ga amalda erishishning ilmiy asoslangan usullari yaratildi.

4. Tadqiqot jarayonida Oliy ta'lim muassasalari talabalariga tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish bo'yicha ta'lim-tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishning psixologik-pedagogik tashxislash

jihatlarni ishonarli materiallar bilan asoslashga va isbotlashga ilk bor harakat qilindi. Olib borilgan tadqiqotlar natijalari quyidagi xulosalarga olib keladi:

- Oliy ta'lim muassasalari talabalarining tadbirkorlik jarayoni (kasbi)ga nisbatan munosabatlari o'quv-tarbiya faoliyati jarayonidagi o'zaro muloqotlar mezonini belgilab beradigan iqtisodiy, ijodiy tafakkurlarining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi;

- Tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish Oliy ta'lim muassasalari talabalarining ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali ta'sir ko'rsatdi hamda hayot bilan bog'liq iqtisodiy o'quv faoliyati motivlarining vujudga kelishini ta'minladi;

- o'quv-tarbiya faoliyatining tashkiliy shakllaridan biri sifatida tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish munosabatlarini ifodalaydigan tadbirlarni davom ettiruvchilar uchun amaliy muhitni rivojlantirishning muhimligi isbotlandi;

- Tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish talabalar o'quv faoliyatiga ijobiy ta'sir etib, ularda ma'naviy sifatlarni gavdalandirdi. Bu sifatlar, ayniqsa, iqtisodiy tejamkorlikni va standartlarni shakllantiruvchi, kasbiy-iqtisodiy bilimlarni mustahkamlovchi ko'nikma va malakalar hosil bo'lishiga yordam berdi.

5. Darsda «Tadbirkorlik jarayoni (kasbi)» dasturi materiallariga bog'lab, tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishga yo'naltiruvchi tushuntirish, cyhbat, kitob bilan ishlash kabi og'zaki metodlarni, ish o'yinlari, rolli o'yinlar, namoyish qilish, ekskursiya kabi ko'rsatmali hamda mustaqil amaliy ishlarni bajarish, o'quv tajriba maydonidagi, oiladagi uy-ro'zg'or ishlari va mehnat darslaridagi amaliy ishlar, ijtimoiy va unumli mehnat, izlanishlar kabi amaliy metodlar qo'llanildi.

6. Chuqur iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlarning hozirgi bosqichida mehnat bozori talablariga javob beruvchi kichik mutaxassis-tadbirkorni rivojlantirish g'oyat dolzarb muammo. Chinakam tadbirkorni tayyorlash samaradorligini ta'minlovchi omillardan biri bu - ta'limning iqtisodiy yo'nalishlarini rivojlantirish ekanligiga ishonch hosil qilindi.

7. Amalga oshirilgan tadqiqot ishlarimiz o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimida mohir kichik mutaxassislarni rivojlantirish masalalarining nazariy tahlili quyidagi xulosalarga kelishimizga imkon berdi: - tahlillar mazkur muammoga doir tadqiqotlar, eng avvalo, iqtisodiy masalalar taraqqiyotning ko'p qirraliligi va ko'p yo'nalishliligi masalalarini qarab chiqishga bag'ishlanganligini ko'rsatdi; - iqtisodiyotni boshqarish yo'llarini turli mutanosibliklarda olib borishda kasbiy-iqtisodiy ta'lim orqali iqtisodiy masalalarni hal etishdan ko'ra samarali universal yo'l yo'q ekanligini ko'rsatdi.

8. Tadqiqot davomida talabalarga tabaqali yondashildi. Tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish faoliyatida amaliy ko'nikma va malakalarni tarkib toptirishning psixologik-pedagogik asoslari, ta'lim-tarbiyaning turli shakl va metodlari aniqlashtirildi.

9. Tajriba-sinov natijalari, Tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishda ta'lim-tarbiya ishlarini takomillashtirish muammosini o'rganish quyidagi holatlarni sharhlash imkonini berdi:

- tajriba-sinovlar davomida foydalanilgan metodlar o'zini to'la oqladi va ulardan nafaqat ilmiy tadqiqotlarda, balki Oliy ta'lim muassasalari talabalarining iqtisodiy tayyorgarligini rivojlantirishda kasbiy-iqtisodiy tarbiya bo'yicha amalga oshiriladigan ishlarda ham foydalanish mumkin;

-bizning tavsiyalar barcha turdagi noiqtisodiy yo'nalishdagi Oliy ta'lim muassasalari iqtisodiy yo'nalishdagi fanlarni o'qitish metodikasi, mazmuni va tartibi bo'yicha talabalarining o'zlashtirishlari uchun mos bo'lib, talabalar ongi va faoliyati yo'nalishini, tadbirkorlik jarayoni (kasbi)ga bo'lgan munosabatlarini ijobiy tomonga o'zgartirdi, ijtimoiy faolligini oshirdi;

- tadqiqot jarayonida belgilagan barcha vazifalar ijobiy hal qilindi va olg'a surilgan faraz to'la tasdiqlandi. Uzoq yillar davomida olib borilgan ilmiy izlanishimiz Oliy ta'lim muassasalari talabalarida tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishning nazariy va amaliy muammolarini hal qilish va mamlakatimiz hududining xususiyatlarini nazarda tutgan holda, tadqiqotlar va kasbiy faoliyatga asos bo'la oladigan nazariy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

Olib borilgan tadqiqot natijalari shundan dalolat beradiki, mamlakatimizda moddiy farovonlikni ko'tarish birinchi navbatda yaratuvchilik ishlarini yo'lga qo'yish va iqtisodiyotni chuqur biladigan kadrlar tayyorlash bilan bog'liq. Har bir soha kadrlari iqtisodiy savodxon bo'lganidagina bozor o'z takomilini topadi. Tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni barqaror etish, avvalo, yuksak saviyadagi kichik

mutaxassislar kadrlar tayyorlash jarayonining ayrim jihatlari va komponentlariga tegishli bo'lgan nazariy-emperik ma'lumotlarni bir tizimga keltirish imkonini beradi. Qolaversa, malakali mutaxassislarning tarbiyalanishi jarayoniga e'tiborni bundan keyin ham kun tartibidan tushirmaslik uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Noiqtisodiy yo'nalishdagi Oliy ta'lim muassasalari talabalarida tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish uchun amaliy tavsiyalar

-noiqtisodiy yo'nalishdagi Oliy ta'lim muassasalari talabalarining iqtisodiy tayyorgarligi darajasini o'rganish;

- talabalarda tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish mazmunini ishlab chiqish;

- talabalarda tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish shakl va metodlarini tanlash:

-talabalarda iqtisodiy tayyorgarligini oshirishga motivatsiyani kuchaytirish (ma'naviy va moddiy rag'batlar);

- talabalarda tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash va ularni kuchaytirish maqsadida amaliy ishlar olib borish;

- talabalarda tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish komponentlarini aniqlash;

-samarali iqtisodiy ta'lim shakllarini tanlash, ish o'yinlari va rolli o'yinlardan foydalanish, ta'limning amaliy yo'nalishlarini kuchaytirish;

-Tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishga oid turli amaliy tadbirlar tashkil etish;

- talabalarda tadbirkorlikka oid bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan maxsus «Tadbirkorlik jarayoni (kasbi)» kursi dasturini va mazmunini ishlab chiqish (fakultativ mashg'ulotlar uchun);

-«Tadbirkorlik jarayoni (kasbi)» kursini o'rganish va mashg'ulotlarni tashkil etish texnologik xaritasini ishlab chiqish;

-talabalarning mustaqil ta'lim olishiga katta e'tibor qaratish va boshqalar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xo'jaev N. Iqtisodiy pedagogika. O'quv qo'llanma. –T.: TDIU, 2003. -97 b
2. Hakimov R. R. Noiqtisodiy OTM talabalarida tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari. Pedagogika fanlari ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. Avtoref. -T.: 2005. -24 b.
3. Jumanov X. IQTISODIY BILIM ASOSLARINI O'QITISH METODIKASI. O'quv qo'llanma-T.: 2021. - 221 b.
4. Baxromovna, S. U. (2023). BOSHLANG'ICH SINF O 'QUVCHILARINING IQTISODIY O'QUV MOTIVLARINI SHAKLLANTRISHNING O 'ZIGA XOSLIGI. *World scientific research journal*, 20(1), 117-122.
5. Saparova, U. B. (2023). IN ENSURING ECONOMIC GROWTH, FAMILY BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP SHAPE CONCEPTS IN THE MINDS OF READERS. *Confrencea*, 6(6), 342-347.
6. Bahromovna, S. U. (2022). BOSHLANG'ICH SINF O 'QUVCHILARIDA IJODIY QOBILİYATLARINING RIVOJLANTIRISHDA DIDAKTIK USULLAR. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(9), 77-79.
7. Saparova, U. B. (2022). BOSHLANG 'ICH SINF O 'QUVCHILARINING IJODIY QOBILİYATINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(9), 239-244.
8. Saparova,U.B. (2024). **TARBIYA FANI ASOSIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARIDA IQTISODIY TARBIYA KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARI TARIXIY MEROSINING O'RNI.** МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ. Илимий-методикалық журнал 2024-5/2-САН
9. Saparova, U. B. (2024). BOSHLANG'ICH TA'LIMDA IQTISODIY TA'LIM TUSHUNCHASINING MOHIYATI. *Modern Science and Research* 3 (1), 1-3